

1.2021 PÄÄKIRJOITUS

Katsaus suomalaisen yrittäjyyskasvatus- tutkimuksen nyky- tilaan ja tulevaisuuden suuntiin

---

Kati Peltonen

TKI-johtaja, Hyvinvoinnin
palveluinnovaatiot
LAB-ammattikorkeakoulu
kati.peltonen@lab.fi

Sonja Niiranen

Yliopistolehtori
Tampereen yliopisto
sonja.niiranen@tuni.fi

Tuuli Ikäheimonen

Tutkijatohtori
LUT-yliopisto
tuuli.ikaheimonen@lut.fi

Elena Oikkonen

Tutkijaopettaja
LUT-yliopisto
elena.oikkonen@lut.fi

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tiivistelmä

Tarkastelemme tässä katsausartikkelissa suomalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuuden suuntia. Taavoitteenamme on selvittää missä määrin ja minkälaista tutkimusta suomalaiset yrittäjyyskasvatustutkijat ovat tehneet ja julkaisseet merkittävässä kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimusjulkaisuissa (journals) vuosien 2015–2020 aikana. Tutkimusmenetelmänä olemme soveltaneet integroivaa kirjallisuuskatsausta ja artikkelien analyysimenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysiä. Tulokset osoittavat, että tarkasteltavana ajanjaksona suomalaisten yrittäjyyskasvatustutkijoiden mielenkiinnon kohteena on ollut erityisesti yrittäjämäinen oppiminen ja siihen liittyvät kysymykset. Tämän ohella on tarkasteltu myös yrittäjämäiseen opettajuuteen liittyviä tekijöitä sekä avattu institutionaalisen tason vaikutuksia niin oppimiseen kuin opettamiseenkin. Suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus näyttäisi noudattelevan niin temaattisesti kuin myös metodologisesti pitkälti samoja polkuja kansainvälisen, etenkin eurooppalaisen ja pohjoismaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen kanssa. Suomalaiselle yrittäjyyskasvatustutkimukselle on kuitenkin tunnistettavissa myös erityispiirteitä. Etenkin kotimaassa julkaistussa suomenkielisessä tutkimuksessa näkyy yrittäjyiden ja kasvatuksen tiivis vuoropuhelu, voimakkaampi koulutuspoliittinen näkemys ja myös yrittäjyyskasvatukselle kriittisempi ote kansainväliseen yrittäjyyskasvatustutkimukseen verrattuna.

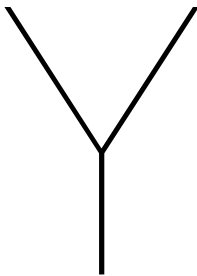
Avainsanat: *yrittäjyyskasvatus, yrittäjyyskasvatuksen tutkimus*

Abstract

In this review article, we examine the current state of Finnish entrepreneurship education research and the directions of the future. Our goal is to find out to what extent and what kind of research Finnish entrepreneurship education researchers have carried out and published in major Finnish and international research publications (journals) during 2015–2020. As a research method, we have applied an integrative literature review and qualitative content analysis of 26 research articles. The results of the review show that in recent years Finnish entrepreneurship education researchers have focused on the same thematic themes as their international peer scholars with the main focus of research being on entrepreneurial learning issues. In addition to this, also issues and factors related to entrepreneurial teaching are examined and the institutional level, effecting on both learning and teaching, is opened up. In this respect, Finnish entrepreneurship education research seems to follow much the same paths as international entrepreneurship education research, particularly European and Nordic streams of it. However, Finnish entrepreneurship education research also seems to have its specific characteristics. As the Finnish-language studies published in Finland shows, the dialogue between entrepreneurship and education is more robust, and there is a stronger focus on educational policy. A more critical approach to entrepreneurship education has also been applied compared to international entrepreneurship education research.

Key words: *entrepreneurship education, entrepreneurship education research*

Johdanto

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on saanut alkunsa osana yrittäjyyden tutkimusta ja siten sillä on jo pitkät tutkimusperinteet. Itsenäisenä tutkimussuuntauksena se vahvistui kuitenkin vasta 1990-luvun alusta lähtien (Fayolle & Klandt, 2006). Kiinnostus yrittäjyyskasvatusta ja sen tutkimusta kohtaan on kasvanut etenkin viimeisten kymmenen vuoden aikana yrittäjyyden yhteiskunnallisen merkityksen kasvun myötä (Lindahl Thomassen ja muut, 2019). Samalla yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen teoriapohja on laajentunut psykologiaan, sosiologiaan, sosiaalipsykologiaan, filosofiaan ja kasvatustieteisiin (Kyrö, 2001).

Teoreettinen ja käsitteellinen moniulotteisuus on tutkimuksellisesti sekä mahdollisuus että haaste (Pittaway & Cope, 2007). Jokainen tieteenala tuottaa yrittäjyyskasvatukselle jotain uutta, mutta samalla tutkimus pirstaloituu ja yhtenäisen tutkimustradition, teoreettisen viitekehyksen ja käsitteistön muodostuminen hankaloituu. Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen haasteet liittyvätkin peruskäsitteistön hajanaisuuteen sekä kysymykseen yrittäjyyskasvatuksen legitimitetistä (Blenker ja muut, 2014). Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden ja sisältöjen määrittely sekä tutkimusilmiöt nojaavat siihen, miten ymmärrämme ja tulkitsemme käsitteen ”yrittäjyys” eri konteksteissa. Koska yrittäjyyttä voidaan tarkastella monista eri näkökulmista ja kiinnittyneenä useaan eri tieteenalaan, saa yrittäjyyden käsite erilaisen merkityssisällön tarkastelunäkökulmasta riippuen (Kyrö, 2001; Remes, 2003). Tämän takia yksiselitteisen

ja kattavan määritelmän löytäminen yrittäjyyden käsitteelle on osoittautunut ongelmalliseksi. Näin ollen myös yrittäjyyskasvatuksen tutkimuskohteet ja tavoitteet ovat moninaiset (Blenker ja muut, 2014).

Yrittäjyyskasvatus voidaan nähdä laaja-alaisesti kaikkia ihmisiä koskettavana yritteliäänä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapana oppimiseen, työhön ja elämään yleensä tai suppeammassa merkityksessä yrityksen perustamiseen ja liiketoiminnan kehittämiseen liittyvien tietojen, taitojen ja valmiuksien kehittymiseen liittyvänä toimintana. Toisaalta, kuten Pittaway ja Cope (2007) sekä Lindahl Thomassen ja muut (2019) toteavat, yrittäjyyskasvatus on sidoksissa kansalliseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiinsa ja siihen vaikuttaviin poliittikkaohjelmiin. Suomessa yrittäjyyskasvatuksen edistäminen on ollut koulutuspoliittisena tavoitteena jo yli 20 vuoden ajan ja myös yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on ollut aktiivista. Suomalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen kansainvälinen näkyvyys on kuitenkin kaivannut vahvistumista (Kyrö & Hytti, 2013). Tämä herätti kiinnostuksemme tarkastella suomalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen asemoitumista yrittäjyyskasvatuksen tutkimuskentällä.

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen temaattinen kehitys ja muuttuneet painopisteet

Kyrö ja muut (2007) ovat tunnistanet yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen kehittyneen ja kehittyvän yrittäjyyteen kasvamisen ja kasvattamisen peruskysymyksistä kohti yrittäjämäisen opettajuuden ja oppimisympäristöjen tarkastelua (Taulukko 1).

Taulukko 1. Yrittäjyyskasvatustutkimuksen vaiheet (Kyrö ja muut, 2007, s. 23)

Vaiheet	Tutkimuksen temaattinen painopiste
Vaihe 1: 1980-luvun loppu ja 1990-luvun alku	Haaste piirreteorioille – onko yrittäjyys synnynnäistä vai voiko yrittäjyyteen kasvattaa?
Vaihe 2: 1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku	Mitä on yrittäjyyteen kasvaminen ja yrittäjämäinen oppiminen?
Vaihe 3: 2005 -	Miten yrittäjyyttä opetetaan?
Vaihe 4: odotus seuraavalle vaiheelle	Millainen on yrittäjämäinen opettaja ja oppimisympäristö?

Kyrön ja muiden (2007) hahmottelema yrittäjyyskasvatustutkimuksen kehityskulku on edennyt ennustetulla tavalla, ja opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä koskevien tutkimusartikkelien osuus on kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana (ks. esim. Ruskovaara, 2014; Ruskovaara ja muut, 2011; Mwasalwiba, 2010). Yrittäjämäistä oppimista ja opettamista tarkastelevat tutkimukset ovat siten lähentyneet kasvatustieteellistä tutkimusta ottaen vaikutteita erityisesti transformatiivista ja toiminnallista oppimista käsittelevistä tutkimuksista (Hägg & Kurczewska, 2016). Samalla yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on etenkin korkeakoulukontekstissa laajentunut tarkastelemaan yrittäjyyden edistämistä ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista ekosysteemistä lähestymistapaa hyödyntäen. Tämän seurauksena yrittäjämäisen oppimisen ja pedagogisten kysymysten rinnalle ovat nousseet institutionaaliset kysymykset (esim. Pittaway & Hannon, 2008) sekä korkeakoulujen rooli alueellisissa verkostoissa ja sidosryhmissä (esim. Lahikainen ja muut, 2018b; Blenker ja muut, 2006, 2008).

Yrittäjyyskasvatuksesta laadittujen kirjallisuuskatsausten (Lindahl Thomassen ja muut, 2019; Henry & Lewis, 2018; Nabi ja muut, 2017; Pittaway & Cope, 2007; Gorman ja muut, 1997; Dainow,

1986) tulokset osoittavat, että tutkimuksen painopiste on vähitellen siirtynyt yrittäjyyden yhteiskunnallista merkitystä ja pienyrittäjille suunnattujen valmennusten vaikutuksia tarkastelevista tutkimuksista kohti yrittäjämäisen oppimisen kysymyksiä, sekä arvioimaan korkeakoulukontekstissa toteutettujen koulutusinterventioiden ja opetusmenetelmien vaikutuksia opiskelijoiden yrittäjämäisten asenteiden ja intentioiden kehittymiseen. Lindahl Thomassenin ja muiden (2019) katsaus osoittaa, että korkeakoulukontekstia tarkastelevissa mikrotason tutkimuksissa fokuksena ovat olleet opetuksen sisältöön, pedagogiikkaan ja didaktiikkaan sekä oppimisen arviointiin liittyvät kysymykset. Viime vuosina mesotasolla tutkimus on kohdentunut pääosin tarkastelemaan korkeakoulujen yrittäjyystoimia ja toimijoita sekä korkeakoulujen toimintaa alueellisissa verkostoissa. Makrotason tutkimuksissa yrittäjyyskasvatusta on tarkasteltu eri maissa suhteessa kunkin maan talouteen, kansallisiin politiikkaohjelmiin ja työllisyyden edistämiseen. (Lindahl Thomassen ja muut, 2019.)

Keskeisiin käsitteisiin liittyvät tulkintaerot

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa on tunnistettu painotuseroja anglo-amerik-

kalaisen ja eurooppalaisen yrittäjyyskasvatuksen tutkimustraditioiden välillä. Anglo-amerikkalainen yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on lähtenyt liikkeelle liiketalousteorioiden pohjalta, jolloin tutkimus kohdentuu liiketoiminnan luomisprosessiin ja sen opettamiseen liittyviin tehokkaisiin opetusmenetelmiin (Erkkilä, 2000; Kyrö, 2005). Mannermainen yrittäjyyskasvatustutkimus puolestaan tarkastelee yrittäjämäisten ajattelu- ja toimintatapojen ja kompetenssien kehitymis- ja oppimisprosesseja sekä näitä tukevia pedagogisia ratkaisuja (Erkkilä, 2000; Kyrö, 2005).

Painotuserot liittyvät erityisesti yrittäjyys -käsitteen tulkintaeroihin sekä eroihin kasvatusteellisessä traditiossa (Kyrö, 2005). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään rinnakkain käsitteitä ”enterprise education”, ”enterprising education”, ”entrepreneurship education” ja ”entrepreneurial education” (Kyrö, 2006). Erkkilä (2000) avaa näiden termien käyttöä tarkemmin ja toteaa, että termiä ”entrepreneurship education” käytetään etenkin pohjoisamerikkalaisissa ja kanadalaisissa yrittäjyyskasvatustutkimuksissa ja sillä viitataan ensisijaisesti uusien yritysten perustamiseen tähtäävään koulutukseen. Brittiläisessä yrittäjyyskasvatustutkimuksessa puolestaan on käytetty rinnakkain käsitteitä ”entrepreneurship education”, ”enterprise education” sekä ”enterprising education”. Brittiläisessä terminologiassa käsite ”entrepreneurship education” tarkoittaa yrityksen perustamiseen liittyvien tietojen, taitojen ja valmiuksien oppimista, kun taas käsitteet ”enterprise education” ja ”enterprising education” viittaavat yrittäjämäisten prosessien, käyttäytymisen ja kompetenssien oppimiseen. (Erkkilä, 2000.) Suomalaisessa yrittäjyyskasvatustutkimuksessa yläkäsitteeksi on vakiintunut termi yrittäjyyskasvatus, jolla viitataan sekä yrityksen perustamiseen liittyvien tai-

tojen ja valmiuksien oppimiseen, että yrittäjämäisen ajattelu- ja toimintatavan ja siihen liittyvien valmiuksien oppimiseen.

Erot kasvatustieteellisessä traditiossa liittyvät myös erilaisiin pedagogiikka -käsitteen tulkintoihin ja käyttöön anglo-amerikkalaisen ja eurooppalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen välillä. Anglo-amerikkalaisessa tutkimustraditiossa pedagogiset tarkastelut kohdentuvat opettamisen malleihin sekä opetusmenetelmiin jättäen oppimisteoreettiset ja kasvatustieteelliset kysymykset taka-alle (Kyrö, 2006). Huomioiden anglo-amerikkalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen kiinnittymisen yrityksen perustamiseen liittyviin kysymyksiin, se on tarkoittanut pedagogiikan näkökulmasta keskittymistä liiketoimintavalmiuksia tukeviin opetusmenetelmiin (Carrier, 2005). Eurooppalaisessa yrittäjyyskasvatustutkimuksessa pedagogiikka on yleensä nähty laajempina opetusta ohjaavina periaatteina, joiden taustalla ovat oppimisteoriat ja niiden kasvatustieteelliset kiinnitykset (Kyrö, 2006). Näin ollen yrittäjyyskasvatuksen eurooppalainen tutkimus on anglo-amerikkalaista tutkimusta vahvemmin tarkastellut myös opetusmenetelmävalintojen taustalla olevia kysymyksiä, joskin käytäntöjen ja filosofisten lähtökohtien välisen yhteyden vahvistamiseen edelleen on tarvetta (Kyrö & Hytti, 2013). Kokonaisuutena tutkimukset, joissa käytäntöjen ja filosofisten lähtökohtien välistä yhteyttä sekä oppimista ja opettamista ohjaavat aksiologiset kiinnitykset olisi implisiittisesti avattu, ovat kuitenkin vielä vähäisiä (Kyrö & Hytti, 2013; Kyrö ja muut, 2013).

Eri tutkimustraditioiden tuottamat näkemykset johtavat siis erilaisiin tulkintoihin siitä mitä yrittäjyyskasvatuksella tavoitellaan ja miten sitä tulisi toteuttaa. Tämä puolestaan johtaa erilaisiin näkemyk-

siin yrittäjyydestä oppilaitosten kasvatus-
tavoitteena (ks. esim. Korhonen ja muut,
2012).

Pohjoismainen ja suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus

Anglo-amerikkalaisten ja eurooppalais-
ten tutkimustraditioiden pohjalta on ke-
hittynyt myös niin kutsuttu pohjoismai-
nen suuntaus (NER, Nordic Entrepreneur-
ship Research), jossa korostuu laa-
ja-alainen tulkinta yrittäjyyskasvatukses-
ta. Pohjoismaiselle yrittäjyyskasvatuksen
tutkimukselle on ollut leimallista vahva
koulutuspoliittinen orientaatio (Hjorth,
2008; Pihkala ja muut, 2011) ja pedago-
ginen lähestymistapa yrittäjyyskasvatuks-
seen (Ødegård, 2010; Svedberg, 2010).
Kirjallisuuskatsauksensa perusteella Dal ja
muut (2016) kuitenkin toteavat, että kä-
sitteen ”pedagoginen yrittäjyys” (pedago-
gical entrepreneurship) erilaiset tulkinnat
johtavat tutkimuksen sirpaloitumiseen.
Tutkijat peräänkuuluttavatkin vahvempaa
tutkijoiden välistä yhteistyötä yhtenäisen
tutkimussuuntauksen vahvistamiseksi.

Suomalainen yrittäjyyskasvatuksen tut-
kimus linkittyy sekä anglo-amerikkalai-
seen että eurooppalaiseen yrittäjyyskasva-
tuksen tutkimustraditioon (Erkkilä, 2000)
ja on sittemmin nähty osaksi pohjois-
maista tutkimussuuntausta. Kyrö ja muut
(2007) toteavat suomalaisen yrittäjyyskas-
vatuksen tutkimuksen pyrkineen kansain-
välistä tutkimusta laajemmin oppimisen
dynamiikan tarkasteluihin ja monitietei-
siin avauksiin. Näiden myötä yrittäjyys-
kasvatus on herättänyt kasvavaa kiinnos-
tusta myös kasvatustieteen, sosiologian ja
aikuiskasvatustieteen tutkijatapaamisis-
sa. Eri tieteenalojen välinen vuoropuhe-
lu näyttäisikin olevan tunnusomaista suo-
malaiselle yrittäjyyskasvatustutkimukselle
(Kyrö ja muut, 2007).

Suomalaisesta yrittäjyyskasvatustutki-
muksesta ei ole juurikaan tehty kattavaa
tarkastelua. Poikkeuksen tästä muodos-
taa Kyrön ja Hytin (2013) tutkimus, jos-
sa tarkasteltiin heuristisen meta-analyysin
keinoin suomalaisten yrittäjyyskasvatuks-
sen alan väitöskirjojen tuottamaa kontri-
buutiota vuosien 1997–2012 aikana. Tut-
kimus osoitti, että tuona ajanjaksona il-
mestyi 19 väitöskirjaa, joista 10 kohdentui
liiketaloustieteen, kuusi kasvatustieteen,
kaksi sosiaalipsykologian ja yksi psykolo-
gian alalle. Väitöskirjoissa käsiteltiin yrit-
täjyyskasvatusta myös politiikka- ja tut-
kimustasolla, mutta suurin osa väitöskir-
joista tarkasteli yrittäjyyskasvatuksen to-
teuttamista käytännön tasolla. Huomion-
arvoista on myös se, että kansainvälisestä
tutkimuspainotuksesta poiketen suoma-
laisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen koh-
teena on yrittäjyyskasvatuksen toteuttami-
nen korkea-asteen lisäksi myös perus- ja
ammattillisen koulutuksen konteksteissa.

Yrittäjämäisen oppimisen ja opettami-
sen kysymykset kietoutuvat vahvasti toi-
siinsa ja niitä ohjaavat koulutuspoliittiset
keskustelut ja suuntaviivat. Tämä on tul-
lut esiin muun muassa tuoreimmissa suo-
malaisissa yrittäjyyskasvatuksen väitöskir-
joissa, joissa huomion kohteena ovat olleet
muun muassa yrittäjyyden korkeakoulu-
poliittiseen diskurssiin ja yrittäjyyskas-
vatuksen arvopohjaan (Kolhinen, 2015;
Laalo, 2020; Tiikkala, 2013), yrittäjämäi-
seen oppimiseen (Ilonen, 2020; Arpiain-
nen, 2019; Järvi, 2013), yrittäjyyspedago-
gisiin malleihin ja yrittäjyyspedagogiikan
soveltuvuuteen (Suonpää, 2013; Koski-
nen, 2015), yrittäjyyskasvatuksen toteut-
tamiseen ja käytäntöihin (Ruskovaara,
2014; Käyhkö, 2015), yrittäjyyden tuot-
tamiseen (Stenlund, 2017), opettajien ja
opettajaopiskelijoiden yrittäjyyskasvatus-
näkemyskysymyksiin ja yrittäjyyskasvatusosaami-
sen ja -valmiuksien kehittämiseen (Elo,

2015; Peltonen, 2014; Hannula, 2015) sekä yrittäjyyskoulutusten vaikutukseen opiskelijoiden yrittäjyysintentioiden kehittymiseen (Joensuu-Salo, 2020) liittyvät kysymykset.

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella suomalaisen yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuuden suuntia viime vuosina julkaistujen tutkimusartikkelien valossa.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitkä tutkimusteemat ovat kiinnostaneet suomalaisia yrittäjyyskasvatustutkijoita viime vuosina?
2. Millaista tutkimusta suomalaiset yrittäjyyskasvatustutkijat ovat tehneet viimeisten viiden vuoden aikana?
3. Millaisia tulevaisuuden tutkimussuuntia he ovat hahmotelleet?

Kirjallisuuskatsauksemme kohteena ovat suomalaisten yrittäjyyskasvatustutkijoiden journal -tutkimusartikkelit, jotka on julkaistu ajanjaksolla 1/2015–10/2020 keskeisissä kasvatuksen ja yrittäjyyskasvatuksen teemoja käsittelevissä kotimaisissa ja kansainvälisissä, JUFO 1–3-luokiteluissa tiedejulkaisuissa.

Kirjallisuushaut

Tutkimus toteutettiin soveltaen integroivaa kirjallisuuskatsausta (integrative review) (Torraco, 2005). Integroiva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä tarjoaa laajan kuvan aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta, mutta se ei ole yhtä valikoiva kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Koska integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa tutkittavan aiheen kuvaamisen monipuolisesti, se soveltuu hyvin tutkimukseen, jossa halutaan tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta (Salminen, 2011). Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin systemaattisia kirjallisuushakua kohdentuen valittuihin yrittäjyyskasvatusta aiheisiin artikkeleihin julkaiseviin kotimaisiin ja kansainvälisiin tutkimusjulkaisuihin.

Aineistonkeruuprosessi eteni seuraavasti: Ensimmäisessä vaiheessa valitsimme tutkimuskysymysten pohjalta kirjallisuushaussa käytettävät näkökulmat, jotka ohjasivat hakutermin valintaa. Tarkastelunäkökulmiksemme valitsimme oppijan, opettajan ja institutionaalisen tason näkökulmat. Tämän jälkeen määrittelimme relevantit hakutermit (Taulukko 2).

Oppijan ja opettajan näkökulmien osalta totesimme hakutermin olevan melko vakiintuneita, kun taas tavoitellessamme haussa institutionaalista näkökulmaa ha-

Taulukko 2. Käytetyt hakutermit

Hakutermit
Entrepreneurship education OR Enterprising education AND Entrepreneurial learning OR Entrepreneurial teaching OR Entrepreneurial teacher OR Entrepreneurial pedagogy
Entrepreneurship education OR Enterprising education AND Management OR Leadership OR Strategy OR Institution OR Principal OR Head teacher OR Curricula OR Policy OR Entrepreneurial culture OR Entrepreneurial ecosystem OR Entrepreneurial behavior
Suomenkielisten julkaisujen osalta hakusanoja olivat: yrittäjyyskasvatus, yrittäjämäinen oppiminen, yrittäjyyspedagogiikka, yrittäjämäinen opetus, yrittäjämäinen opettaja

vaitsimme, että aiheelle ei löytynyt vakiintuneita hakutermejä. Tämän vuoksi institutionaalisen tason näkökulman haut onkin rakennettu yhdistelemällä termiin ”yrittäjyyskasvatus” tai ”entrepreneurship education” mm. yrittäjyyskasvatuksen strategioihin, johtamiseen, yrittäjämäiseen toimintakulttuuriin tai yrittäjämäiseen käyttäytymiseen liittyviä hakutermejä.

Tutkimusjulkaisut

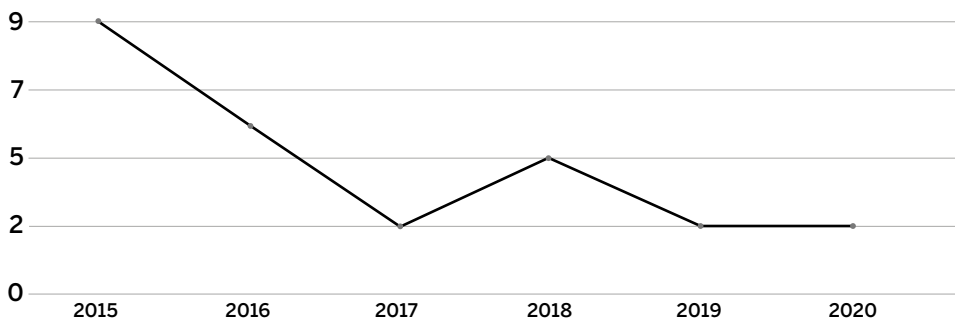
Tutkimusjulkaisut, joihin systemaattiset kirjallisuushaut kohdistettiin, valittiin siten, että ne edustivat sekä yrittäjyys- että kasvatustieteen tutkimusta. Kotimaisista julkaisuista mukaan valikoituivat johtavat kasvatustieteen tieteelliset julkaisut: *Aikuis-kasvatus -lehti*, *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* ja *Kasvatus -lehti*. Kansainvälisistä kasvatustieteen julkaisuista mukaan valittiin *Education + Training*, joka on johtava yrittäjyyskasvatusta tarkasteleva julkaisu (Lindahl Thomassen ja muut, 2019). Kasvatustieteellisistä julkaisuista tarkasteluun otettiin myös *Higher Education*, *Industry and Higher Education* ja *Teaching and Teacher Education*, jotka tarkastelevat sekä korkeakoulutusta että opetuksen kysymyksiä. Kansainvälisten yrittäjyyskasvatustutkimusten osalta mukaan valittiin vielä *Entrepreneurship and Regional Development* sekä *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*. Kirjalli-

suushaun kohteena oli siten yhteensä yhdeksän eri julkaisua, jotka edustavat sekä suomalaista, amerikkalaista että eurooppalaista tutkimustraditiota.

Seuraavaksi kävimme systemaattisesti läpi kaikki valituissa tutkimusjulkaisuissa ajanjaksolla 01/2015–10/2020 julkaistut artikkelit ja valitsimme niistä jatkoanalyysiin ne artikkelit, joiden kirjoittajista vähintään yksi on nimen perusteella suomalaistaustainen. Haun tuloksena löytyi yhteensä 28 julkaisua, joista kaksi jäi tarkemman analyysin ulkopuolelle, sillä ne eivät kohdentuneet yrittäjyyskasvatuksen aiheisiin. Tarkempaan analyysiin valikoitui siten lopulta 26 artikkelia, joiden syvemässä tarkastelussa hyödynnettiin analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä. Tutkimuskysymyksiin vastataksemme tunnistimme artikkeleista tutkimuksen keskeiset tavoitteet, käytetyt tutkimusmenetelmät sekä keskeiset jatkotutkimusehdotukset.

Tulokset

Tarkastelujakson 01/2015–10/2020 aikana kirjallisuushaussa mukana olevissa julkaisuissa julkaistiin yhteensä 26 suomalaisten kirjoittamaa, yrittäjyyskasvatusta koskevaa artikkelia. Valtaosa näistä artikkeleista (9) on julkaistu vuonna 2015. Tarkempi vuosijakauma on esitetty Kuviossa 1.

Kuvio 1. Ajanjaksolla 01/2015–10/2020 ilmestyneet tutkimusartikkelit lukumäärinä

*Tulokset osoittavat, että
suomalainen yrittäjyys-*

kasvatustutkimuksen

julkaisuaktiivisuus näyttää

laskeneen vuoden 2015

tasosta.

Julkaisutasolla eniten suomalaisten yrittäjyyskasvatustutkijoiden artikkeleja on julkaistu tarkasteluajanjaksolla *Education + Training* -lehdessä. Seuraavaksi eniten osumia löytyi *Industry and Higher Education* -julkaisusta. Kotimaassa tieteellistä keskustelua on käyty vilkkaimmin *Aikuiskasvatus*-lehdessä. Vastaavasti *Higher Education* -julkaisusta ja *Kasvatus* -lehdessä ei löytynyt tarkasteluajanjaksolla lainkaan suomalaisten yrittäjyyskasvatustutkijoiden yrittäjyyskasvatusaiheisia julkaisuja. Tulokset osoittavat, että suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimuksen julkaisuaktiivisuus näyttää laskeneen vuoden 2015 tasosta. Tämä on huomionarvoista sikäli, että aikaisempien kirjallisuuskatsausten mukaan yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on kasvanut voimakkaasti erityisesti 2010–2017 välisenä aikana (Lindahl Thomassen ja muut, 2019).

Tutkimuksen temaattiset
painopisteet

Seuraavaksi analysoimme, miten tutkimusartikkelit asemoituivat suhteessa kirjallisuushakua ohjanneisiin temaattisiin painopisteisiin. Oikealla olevassa taulukossa (Taulukko 3) on kuvattu tarkemmin

julkaisut ja niissä tarkasteluajanjaksona ilmestyneet artikkelit, artikkelien kirjoittajat ja artikkelien nimet, tutkimusote ja tutkimuksen konteksti sekä tutkimuksen asemoituminen yrittäjyyskasvatustutkimuksen painopisteisiin.

Kuten Taulukosta 3 käy ilmi, tarkasteluajanjakson julkaisuissa painottuu yrittäjämäisen oppimisen näkökulma, joskin myös opettaja/pedagogiikka sekä institutionaalisen tason tarkasteluja on mukana. On huomioitava, että useat artikkelit tarkastelevat yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista useasta eri näkökulmasta, mutta olemme luokitelleet tarkemman analyysin kohteina olevat artikkelit eri painopisteiden alle sen mukaan, mihin painopisteeseen olemme tulkinneet artikkelin pääasiallisesti kohdentuvan. Seuraavaksi avaamme tarkemmin millä tavoin nämä tutkimuspainotukset näkyvät tarkastelemissamme tutkimusartikkeleissa.

Tutkimuspainotukset ja keskeiset tutkimusteemat

Oppimisen ja oppijan näkökulma

Pääosa viimeaikaisista, vuosina 2015–2020, julkaistuista yrittäjyyskasvatuksen tutkimusartikkeleista (n=14) painottui yrittäjämäisen oppimisen tai toiminnan (entrepreneurial learning ja enterprising education) tematiikkaan (ks. Kuvio 2 sivulla 15). Näiden tutkimusartikkelien aiheet voitiin jakaa kolmen eri alateeman alle: 1) yrittäjämäiset oppimisprosessit, 2) yrittäjyyskasvatustoimijoiden ja yritysten välinen yhteistyö, sekä 3) opiskelijoiden yrittäjämäiset aikomukset.

Alateeman 1, yrittäjämäiset oppimisprosessit, alle lukeutui seitsemän artikkelia. Hietanen (2015 a ja b) ja Hieta-

Taulukko 3. Vuosina 2015–2020 eri tiedelehdissä ilmestyneet artikkelit ja niiden asemoituminen:

1. Opettajan näkökulma: yrittäjämäinen opettajuus ja pedagogiikka,
2. Oppijan näkökulma: yrittäjämäinen oppiminen ja 3. Institutionaalinen näkökulma: yrittäjyys strategisella tasolla ja oppilaitoksen johdon rooli.

Kirjoittaja(t), julkaisuvuosi	Artikkelin nimi	Menetelmä ja konteksti	1	2	3
Aikuiskasvatus					
Harni, E. (2015)	"Opetä, mittaa, kehittä" yrittäjyyskasvatuksen mittaristo hallinnallisena artefaktina	Kvalitatiivinen <i>Perusaste</i>			x
Laalo, H. & Jauhiainen, A. (2019)	Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskurssissa	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>			x
Saurén, K. (2015)	Miten yrittäjiä kasvatetaan?	Käsitteellinen tarkastelu			x
Ammattikasvatuksen aikakauskirja					
Hannula, H. (2016)	Ammatillisen opettajankoulutuksen yrittäjyyskasvatusta tutkimassa ja kehittämässä YVI-hankkeen avulla	Kvantitatiivinen (n=174) <i>Opettajankoulutus</i>			x
Education + Training					
Hietanen, L. (2015a)	Facilitating employees' and students' process towards nascent entrepreneurship	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Hietanen, L. (2015b)	Entrepreneurial learning environments: supporting or hindering diverse learners?	Kvalitatiivinen <i>Opettajankoulutus ja Perusaste</i>		x	
Hietanen, L. & Ruismäki, H. (2016)	Awakening students' entrepreneurial selves: case music in basic education	Kvalitatiivinen <i>Perusopetus</i>		x	
Joensuu-Salo, S., Varamäki, E. & Viljamaa, A. (2015)	Beyond intentions – what makes a student to start a firm?	Kvantitatiivinen (n=3754) <i>Korkea-aste</i>		x	
Keinänen, M. M. & Kairisto-Mertanen, L. (2019)	Researching learning environments and students' innovation competences	Kvantitatiivinen (n=236) <i>Korkea-aste</i>		x	
Kurczewska, A., Kyrö, P., Lagus, K., Kohonen, O. & Lindh-Knuutila, T. (2018)	The interplay between cognitive, conative, and affective constructs along the entrepreneurial learning process	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Nieminen, L. & Hytti, U. (2016)	Commitment to an entrepreneurship training programme for self-employed entrepreneurs, and learning from participation	Kvalitatiivinen <i>Ei avattu tarkemmin</i>		x	
Peltonen, K. (2015)	How can teachers' entrepreneurial competences be developed? A collaborative learning perspective	Kvalitatiivinen <i>Eri kouluasteet</i>	x		

Kirjoittaja(t), julkaisuvuosi	Artikkelin nimi	Menetelmä ja konteksti	1	2	3
Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E. & Hannula, H. (2015)	How do Finnish teacher educators implement entrepreneurship education?	Kvantitatiivinen (n=100) <i>Opettajan koulutus ja perusaste</i>	x		
Sommarström, K., Oikkonen, E. & Pihkala, T. (2020)	Entrepreneurship education – paradoxes in school-company interaction	Kvalitatiivinen <i>Perusopetus</i>	x		
Entrepreneurship and Regional Development					
Kyrö, P. (2015)	The conceptual contribution of education to research on entrepreneurship education	Käsitteellinen tarkastelu	x		
Industry and Higher Education					
Arpiainen, R-L. & Kurczewska, A. (2017)	Learning risk-taking and coping with uncertainty through experiential, team-based entrepreneurship education	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Heikkinen, J. & Isomöttönen, V. (2017)	Perceived status and value: The student–customer relationship inflected by the inherent challenges of university–industry collaboration	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Ilonen, S. & Heinonen, J. (2018)	Understanding affective learning outcomes in entrepreneurship education	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Lahikainen, K., Kolhinen, J., Ruskovaara, E. & Pihkala, T. (2018a)	Challenges to the development of an entrepreneurial university	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>			x
Saukkonen, J., Nukari, J., Ballard, S. & Levie, J. (2016)	Start-up entrepreneurs and university students in a co-learning mode: Learning effects of a collaborative entrepreneurial coaching programme	Kvalitatiivinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Varamäki, E., Joensuu, S. & Viljamaa, A. (2016)	Starting up a firm or not: Differences in the antecedents of entrepreneurial intentions	Kvantitatiivinen (n=3754) <i>Korkea-aste</i>		x	
International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research					
Ilonen, S., Heinonen, J. & Stenholm, P. (2018)	Identifying and understanding entrepreneurial decision-making logics in entrepreneurship education	Monimenetelmällinen <i>Korkea-aste</i>		x	
Neerdgaard, H., Gartner, W.B., Hytti, U., Politis, D. & Rae, D. (2020)	Editorial	Käsitteellinen tarkastelu	x	x	x
Vuorio, A.M., Puumalainen, K. & Fellhofer, K. (2018)	Drivers of entrepreneurial intentions in sustainable entrepreneurship	Kvantitatiivinen kyselytutkimus (n=393) <i>Korkea-aste</i>		x	

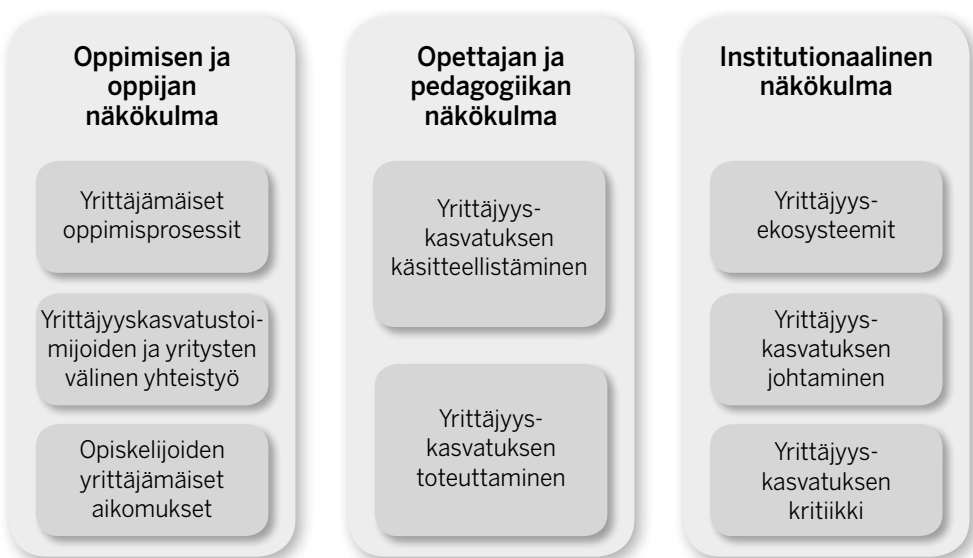

Kirjoittaja(t), julkaisuvuosi	Artikkelin nimi	Menetelmä ja konteksti	1	2	3
Teaching and Teacher Education					
Ruskovaara, E., Hämäläinen, M. & Pihkala, T. (2016)	HEAD teachers managing entrepreneurship education - Empirical evidence from general education	Kvantitatiivinen (n=135) Perusaste			x
Ruskovaara, E., Pihkala, T., Seikkula-Leino, J. & Järvinen, M-R. (2015)	Broadening the resource base for entrepreneurship education through teachers' networking activities	Kvantitatiivinen (n=448) Toinen aste	x		

nen ja Ruismäki (2016) tarkastelevat artikkeleissaan yrittäjämäisen lähestymistavan (non-business) soveltuvuutta erilaisissa oppimisympäristöissä perusopetuksessa, luokanopettajankoulutuksessa ja korkeakouluopinnoissa. Kurczewska ja muut (2018) liittävät yrittäjämäisiin oppimisprosesseihin tarkastelunäkökulmia kognitiivisten, konatiivisten ja affektiivisten tekijöiden vuorovaikutuksesta, Ilonen ja Heinonen (2018) opiskelijoiden affektiivisista oppimistuloksista yrittäjyyskasvatuksessa, ja Arpiainen ja Kurczewska (2017) riskienottamis- ja epävarmuuden-

sietokyvystä kokemuspohjaisessa ja tiimioppimiseen perustuvassa yrittäjyyskasvatuksessa. Keinänen ja Kairisto-Mertanen (2019) nostavat tarkastelun kohteeksi innovaatiopedagogiikan ja ajatuksen siitä, onko sen varaan rakentuvilla oppimisympäristöillä yhteyttä korkeakouluopiskelijoiden innovaatio-osaamiseen.

Oppimisprosessien tarkastelua tehtiin myös yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjämäiseen oppimiseen liittyvän virallisen koulutuksen ja oppimisympäristöjen ulkopuolella. Alateemaan 2, yrittäjyyskasvatustoi-

Kuvio 2. Analysoitujen artikkelien (n=26) asemoituminen yrittäjyyskasvatustutkimuksen painopisteisiin

mijoiden ja yritysten välinen yhteistyö, lukeutuvat kolme tutkimusta kohdentuivat tarkastelemaan yhteistoiminnallisuutta ja vertaisoppimista esimerkiksi startup-yritysten ja opiskelijoiden välillä (Saukkonen ja muut, 2016) ja sitä, miten korkeakouluopiskelijat kokevat vuorovaikutuksen aitojen asiakkaiden kanssa heidän monitieteisellä projektioppimisen kurssillaan (Heikkinen & Isomöttönen, 2017). Yhteistyötä tarkasteltiin myös siitä näkökulmasta, kuinka itsensä työllistäneet yrittäjät (self-employed entrepreneurs) sitoutuvat yrittäjyyskoulutusohjelmaan ja miten tällainen sitoutuminen liittyy heidän käsitteisiinsä oppimisesta (Nieminen & Hytti, 2016).

Kolmanteen alateemaan, opiskelijoiden yrittäjämäiset aikomukset, liittyvässä neljässä artikkelissa tarkasteltiin korkeakouluopiskelijoiden yrittäjämäisten ominaisuuksien (entrepreneurial characteristics) vaikutusta heidän aikomuksiinsa ryhtyä yrittäjäksi (Joensuu-Salo ja muut, 2015; Varamäki ja muut, 2016) tai sitä, mikä vaikuttaa korkea-asteen opiskelijayrittäjien päätöksentekologiikkaan ja miten he pyrkivät luomaan uusia liiketoimintoja (Ilonen ja muut, 2018). Yhdessä artikkelissa keskityttiin erityisesti laajentamaan näiden aikomusten tarkastelua kohti työn arvoja ja kestäväen kehityksen asenteita liittäen aihe kestäväen yrittäjyyden kontekstiin (Vuorio ja muut, 2018).

Opettajan ja pedagogiikan näkökulma

Yrittäjämäisen oppimisen tarkastelujen rinnalla on viime vuosien aikana herännyt kiinnostus yrittäjämäistä opettajuutta ja pedagogisia valintoja koskeviin tutkimusavauksiin, mutta toistaiseksi yrittäjyyskasvatuksen toteuttamista opettajan näkökulmasta tarkastelevat tutkimukset

ovat harvassa (Fayolle, 2013; Peltonen, 2014, 2015). Tarkasteluajanjaksolla löytyi seitsemän tähän tematiikkaan painotettavaa tutkimusartikkelia, jotka voitiin jakaa kahden alateeman alle, jotka nimettiin seuraavasti: 1) yrittäjyyskasvatuksen käsitteellistäminen ja 2) yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen (ks. Kuvio 2).

Ensimmäisen alateeman alle luokiteltiin kaksi artikkelia (Neerdgaard ja muut, 2020; Kyrö, 2015). Molemmissa artikkeleissa luodetaan yleisellä tasolla yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen kehittymistä anglo-amerikkalaisen ja eurooppalaisen tutkimustradition piirissä ja avataan käsitteellisellä tasolla kulttuurisia eroja liittyen näkemyksiin kasvatuksen keskeisistä käsitteistä ja näiden erojen vaikutusta tulkintoihin yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista. Tämän alateeman artikkelit jäsentävät siten yrittäjyyskasvatuksen käsitteellistä perustaa ja avaavat syitä käsitteelliselle hajaannukselle. Kyrön (2015) artikkelissa tarkastellaan myös yrittäjyyskasvatuksen suhdetta oppimisparadigman muutoksiin linkittäen yrittäjyyskasvatuksen keskustelu siten vahvemmin kasvatustieteeseen ja oppimisteoreettisiin tarkasteluihin.

Toisen alateeman alle luokiteltiin viisi artikkelia, joissa tarkastellaan yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen liittyviä haasteita sekä opettajankoulutuksen näkökulmasta (Seikkula-Leino ja muut, 2015; Hannula, 2016) että opettajina toimivien kokemusten valossa (Sommarström ja muut, 2020; Peltonen, 2015; Ruskovaara ja muut, 2015). Seikkula-Leinon ja muiden (2015) artikkelissa tarkastellaan laajaan kyselyaineistoon perustuen yliopistojen, ammatillisen opettajankoulutuksen sekä harjoittelukouluissa toimivien opettajankouluttajien näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisesta. Hannulan (2016) artikkeli puolestaan kohdistuu am-

Ammatillisen opettajan- koulutuksen yrittäjyys- kasvatuksen tavoitteet tulisi kirjata selkeästi opetus- suunnitelmaan.

matilliseen opettajankoulutukseen. Tutkijoiden mukaan lisää tietoa tarvittaisiin yrittäjyyden edistämiseksi hyväksi osoitettuneista opetus- ja ohjausmenetelmällisistä ratkaisuista (Hannula, 2016) sekä tukea toimiseen entistä vahvemmin yritysverkostoissa (Seikkula-Leino ja muut, 2015). Lisäksi he toteavat, että ammatillisen opettajankoulutuksen yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet tulisi kirjata selkeästi opetussuunnitelmaan tavalla, joka kuvaa yrittäjyyteen liitettävää osaamista ja huomioitava, että opetussuunnitelman eri osat muodostavat linjakkaan kokonaisuuden (Hannula, 2015).

Sommarström ja muut (2020) tarkastelevat käytännön opetustyössä yrittäjyyskasvatukseen liittyviä paradokseja, jotka osaltaan hidastavat yrittäjyyskasvatuksen laajamittaisempaa toteuttamista perusasteen opetuksessa. Peltosen (2015) sekä Ruskovaaran ja muiden (2015) artikkeleissa huomion kohteena ovat opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien ja aktiivisuuden kehittymiseen liittyvät tekijät. Kiintoisaa on se, että sekä Sommarström ja muut (2020), Peltosen (2015) ja Ruskovaara ja muut (2015) toteavat, että yrittäjyyskasvatukseen toteuttamisen haasteet eivät näyttäisi niinkään liittyvän kysymyksiin yrittäjyyskasvatuksen legitimitetistä, vaan epätietoisuuteen

ja epävarmuuteen yrittäjyyskasvatukseen toteuttamisesta käytännössä. Peltosen (2015) ja Ruskovaara ja muut (2015) artikkelien valossa opettajien valmiudet, usko omaan kykyihinsä ja sitä kautta aktiivisuus yrittäjyyskasvatukseen toteuttamiseen näyttäisivät vahvistuvan kollaboratiivisen ja reflektiivisen oppimisen sekä verkostoissa toimimisen avulla. Sommarström ja muut (2020) artikkelissa puolestaan korostetaan rehtoreiden roolin merkitystä yrittäjyyskasvatukseen liittyvien paradoksien ja näkemysten jäsentäjinä.

Institutionaalinen näkökulma

Haun tuottamista artikkeleista viisi käsittelee yrittäjyyskasvatuksen johtamista globaalista tai Euroopan komission linjauksesta kansalliseksi koulutuspolitiikaksi ja edelleen toiminnaksi koulutusjärjestelmän ja oppilaitoksen tasolla. Temaattisesti institutionaalista näkökulmaa edustavat artikkelit voitiin jakaa edelleen kolmeen alateemaan: 1) yrittäjyyskosysteemit, 2) yrittäjyyskasvatuksen johtaminen ja 3) yrittäjyyskasvatuksen kritiikki (ks. Kuvio 2).

Lahikainen ja muut (2018a) tarkastelevat yrittäjämäisen yliopiston yrittäjyyskosysteemiä sekä erityisesti akateemisten henkilöiden linkittymistä ekosysteemin yrittäjyysprosesseihin. Tutkijat havaitsivat, että koulutus ja tutkimus yliopiston institutionaalisenä toiminnan logiikkana ovat pysyvämpiä kuin yrittäjyyteen liittyvät toiminnan logiikat. Tämä luo jännitteitä, jotka saattavat johtaa yksilöiden irtautumiseen yliopiston yrittäjyystoimista.

Ruskovaara ja muut (2016) tarkastelevat yrittäjyyskasvatuksen johtamista oppilaitostasolla. Yrittäjyyskasvatukseen toteutuksen ollessa riippuvaista esimerkiksi siihen kohdennetuista resursseista, ajasta,

osaamisesta ja yhteyksistä koulun ulkopuolelle, tutkijat ottavat tarkastelun painopisteeksi rehtoreiden roolin yrittäjyyskasvatuksen mahdollistajina.

Analyysimme valikoituneet, yrittäjyyskasvatukseen kriittisesti suhtautuneet artikkelit (Harni, 2015, Saurén, 2015; Laalo & Jauhiainen, 2019) on kaikki julkaistu suomalaisissa julkaisuissa. Kriittinen näkökulma ottaa kantaa erityisesti siihen, missä määrin yrittäjyyskasvatusta käytetään ajamaan yhteiskunnallisia tavoitteita, siihen, kuka päättää näiden tavoitteiden oikeellisuudesta sekä siihen, miten nämä tavoitteet määrittävät ja mihin ne ohjaavat yksilöä yhteiskunnan osana. Näissä artikkeleissa yrittäjyyskasvatuksen kritiikki kohdentuu laajemmin yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjämäisyyden tavoitetta kohtaan ja kärjistyy hallinnan, moraalien ja toimijuuden käsitteisiin. Saurén (2015) sekä Harni (2015) tarkastelevat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteellisuutta ja etenkin yrittäjyyskasvatustoimien arvioimista tutkimalla materiaalistien toimijoiden, erityisesti yrittäjyyskasvatuksen mittariston (Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo) roolia yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden toteutumisessa (Harni, 2015). Harni (2015) käsittelee mittaristoa hallinnan teknologiana, jonka avulla yrittäjyyskasvatusta pyritään tuomaan EU-tasolta osaksi arkipäivän opetustyötä. Saurén taas (2015) tarkastelee kriittisesti poliittisten tavoitteiden roolia koulutuksessa sekä esimerkiksi Yrittäjyyskasvatuksen mittariston käyttöä näiden tavoitteiden toteuttamisessa.

Myös Laalo ja Jauhiainen (2019) tarkastelevat yrittäjyyskasvatuksen edistämistä osana laajempaa korkeakoulupolitiikkaa, sen tavoitteen asettelua sekä poliittisen paineen luoman yrittäjyysdiskurssin vaikutuksia yksilöön ja akateemiseen traditioon yleisemmin. Analyysinsä pohjalta

Laalo ja Jauhiainen (2019) tunnistavat kolme kotimaista yrittäjyysdiskurssin yliopistokoulutusta problematisoivaa teemaa liittyen yritys-elämän tarpeiden ja tavoitteiden asemaan osana akateemista ajattelua ja koulutusta.

Tutkimuksissa hyödynnetyt metodologiat sekä tutkimusten kontekstit

Valtaosa, noin 2/3 kaikista analysoimistamme artikkeleista oli toteutettu laadullisia menetelmiä hyödyntäen. Noin puolet näistä tutkimuksista edusti tapaustutkimuksia. Yleisimmin laadullisten tutkimusten aineistona oli hyödynnetty esimerkiksi oppimispäiväkirjoja tai reflektiivisiä esseitä, tai aineisto oli kerätty haastatteleamalla. Lisäksi tutkimuksissa hyödynnettiin sekundäridatana eri tahojen tuottamia asiakirjoja, julkilausumia, suosituksia, ohjeistuksia sekä viestintä- ja kurssimateriaaleja. Laadullisen aineiston analysoinnissa yleisimmin hyödynnetty analyysimenetelmä oli teemoitteleva, induktiivinen sisällön analyysi.

Analysoimistamme kvantitatiivisista tutkimuksista valtaosa oli kyselytutkimuksia. Tutkimuksissa hyödynnettyjen aineistojen koossa oli suurta vaihtelua 100 vastauksesta jopa useisiin tuhansiin vastauksiin. Kvantitatiivisten tutkimusten analyysimenetelmissä oli niin ikään hajontaa. Analyysien toteutuksessa olikin hyödynnetty mm. lineaarista regressioanalyysiä sekä faktori-, klusteri- ja varianssianalyysijä. Tarkastelluista artikkeleista yksi hyödynsi monimenetelmällistä otetta. Lisäksi aineistossa oli käsitteellisiä artikkeleita sekä yksi tutkijan aiempia artikkeleita kokoava katsaus.

Lähes puolet analysoiduista artikkeleista tarkasteli yrittäjyyskasvatusta korkea-asteen kontekstissa. Toisena selkeänä, mut-

ta selvästi pienempänä joukkona erottuivat perusastetta tarkastelevat tutkimukset. On kuitenkin huomattava, että lähes puolet artikkeleista edusti tutkimuksia, jossa konteksti ei ollut selkeästi rajattu koskemaan vain yhtä kouluastetta. Kontekstilta ja valitulla tutkimusmenetelmällä ei ole tämän tutkimuksen valossa yhteyttä.

Tulevaisuuden tutkimussuunnat

Analysoimissamme artikkeleissa ehdotettiin useita eri jatkotutkimussuuntia kohdentuen yrittäjyyskasvatuksen eri painopistealueisiin. Yhtäältä nähtiin tarve tarkastella kasvatustieteen ja yrittäjyyskasvatuksen näkökulmia yhdistäen syvällisemmin sitä, miten yrittäjämäinen oppiminen eroaa muusta oppimisesta sekä avata yrittäjyyskasvatukseen liittyviä aksiologisia kysymyksiä. Toisaalta yrittäjämäiseen oppimiseen liittyvinä jatkotutkimusehdotuksina nousi esiin tarve tarkastella opiskelijoiden sosiokulttuuristen taustojen, affektiivisen oppimisen ja reflektioprofiilien merkitystä riskien hallinnan ja epävarmuuden sietokyvyn kehittämisessä. Jatkotutkimusehdotuksissa nostettiin esille myös tarve tehdä vertailevaa tutkimusta eri kouluasteiden välillä muun muassa yrittäjyysaikomusten ja yrittäjämäisen käyttäytymisen väliseen yhteyteen liittyen.

Huomionarvoista on, että yrittäjyyskasvatuksen ajatellaan pitkälti tapahtuvan oppilaitoskontekstissa, jolloin oppilaitoksen ulkopuolinen maailma jää usein tarkastelujen ulkopuolelle. Jatkotutkimusehdotuksissa nousikin esiin tarve huomioida myös ei-opiskelijoina olevat nuoret. Oppimista tarkastelevissa tutkimusartikkeleissa nostettiin esiin tarve tarkastella syvällisemmin yrittäjyyskasvatustoimijoiden ja yritysten välistä yhteistyötä niin opiskelijakokemuksen kuin yrityselämän näkökulmasta.

*Tutkimusartikkeleissa
nostettiin esiin tarve
kriittiselle yrittäjyys-
kasvatustutkimukselle.*

Opettajien roolia tarkastelevissa tutkimuksissa tunnistettiin tarve kollaboratiivisen oppimisen, tiimidynamiikan, organisaatiokulttuurin ja verkostomaisen yhteistoiminnan merkitystä tarkasteleville jatkotutkimuksille. Näiden ohella peräänkuulutettiin innovaatiopedagogiikan soveltamiseen liittyvien esimerkkien ja pedagogisen strategian jalkautumiseen liittyvien aiheiden syvempää tarkastelua sekä laajempaa tutkimusta yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin viitekehyksen kehittämiseksi.

Institutionaalista tasoa tarkastelevissa tutkimuksissa huomioitiin ekosysteemi-lähestymistapaan liittyvät jatkotutkimusaiheet kuten opiskelijoiden mahdollisuudet osallistua yrittäjämäisten ekosysteemien toimintaan opetussuunnitelman ulkopuolisten aktiviteettien kautta. Institutionaalista tasoa tarkastelevissa tutkimusartikkeleissa esitetyt jatkotutkimusehdotukset liittyvät muun muassa kysymyksiin yrittäjyyskasvatuksen johtamisesta ja oppilaitosten johtamiskäytännöistä sekä yrittäjyyskasvatuksen vaikuttavuuden arvioinnista. Jatkotutkimusehdotuksina esitettiin myös tarve vertailevalle kansainväliselle tutkimukselle liittyen rehtorien rooliin yrittäjyyskasvatustoimijoina sekä koulutusjärjestelmien ja kulttuuriympäristöjen merkityksestä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa.

Tarkastelemissamme tutkimusartikkeleissa nostetiin esiin tarve kriittiselle yrittäjyyskasvatustutkimukselle liittyen muun muassa koulutuspoliittisen yrittäjyysdiskurssin ja kulttuuristen ja sivistyksellisten arvojen yhteyteen sekä yritysten ja yrittäjien vahvistuvaan asemaan erityisesti yliopistokoulutuksen asiantuntijoina. Toisaalta tutkimusartikkeleissa nostettiin esiin myös muita uusia tulokulmia kuten digitaalisen oppimisen hyödyntäminen yrittäjyyskasvatuksessa sekä COVID-pandemian merkitys kasvatuksellisille, institutionaalisille, sosiaalisille ja taloudellisille normeille. Jatkotutkimusehdotuksissa peräänkuulutettiin myös tarvetta hyödyntää aiempaa enemmän monimenetelmällistä tutkimusotetta.

Johtopäätökset

Yhteiskunnalliset muutokset ja koulutuspoliittiset linjaukset ovat haastaneet oppilaitokset muuttamaan ja uudistamaan strategioitaan ja toimintatapojaan. Samalla yrittäjyyskasvatuksen tutkimus on vahvistunut ja laajentunut liiketoimintakontekstista tarkastelemaan yrittäjämäistä oppimista, opettamista ja oppimisympäristöjä. Aikaisemmat systemaattiset kirjallisuuskatsaukset ja tutkimusartikkelit osoittavat, että yrittäjyyskasvatuksen tutkimus ei ole yhtenäinen kenttä, vaan tutkimuksen sisällä on erotettavissa kulttuurialueellisia eroja käsitteellisellä tasolla (Erkkilä, 2000; Kyrö, 2005), tutkimuksen sisällöllisissä painopisteissä sekä metodologisissa valinnoissa (Blenker ja muut, 2014). Tämä on johtanut yrittäjyyskasvatustutkimuksen sirpaloitumiseen, mutta samalla mahdollistanut tutkimuksen laajentumisen uusille alueille.

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet suomalaisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuuden suuntia

integroivan kirjallisuuskatsauksen perusteella. Vastaamme seuraavaksi katsaukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin: 1) Mitkä tutkimusteemat ovat kiinnostaneet suomalaisia yrittäjyyskasvatustutkijoita viime vuosina? 2) Millaista tutkimusta suomalaiset yrittäjyyskasvatustutkijat ovat tehneet viimeisten viiden vuoden aikana? ja 3) Millaisia tulevaisuuden tutkimussuuntia he ovat hahmotelleet?

Kokonaisuutena analysoimissamme artikkeleissa avataan yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia useasta eri näkökulmasta. Tulokset osoittavat, että viime vuosina suomalaisia yrittäjyyskasvatustutkijoita ovat kiinnostaneet useat eri temaattiset aihepiirit tutkimuksen pääpainon ollessa kuitenkin yrittäjämäisen oppimisen kysymyksissä. Näiden ohella on tarkasteltu myös yrittäjämäiseen opettajuuteen liittyviä tekijöitä sekä avattu institutionaalisen tason vaikutuksia niin oppimiseen kuin opettamiseenkin. Tässä mielessä suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus kohdentuu varsin pitkälti samoihin temaattisiin aihealueisiin kuin mitä on tunnistettu aikaisemmissa kansainvälisissä yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta luotaavissa kirjallisuuskatsauksissa (Lindahl Thomasen, 2019). Kirjallisuuskatsauksemme perusteella näyttää kuitenkin siltä, että etenkin kotimaassa julkaistussa suomenkielisessä tutkimuksessa näkyy yrittäjyyden ja kasvatuksen tiivis vuoropuhelu ja koulutuspoliittinen orientaatio. Tässä suhteessa suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus näyttäisi linkittyvän pohjoismaiseen yrittäjyyskasvatustutkimukseen. Yrittäjyyskasvatuksen perustutkimuskysymysten ohella tutkijat ovat siirtyneet tarkastelemaan myös kriittisiä näkökulmia, joten tässä mielessä suomalaisia yrittäjyyskasvatustutkijoita voitaneen pitää kriittisen yrittäjyyskasvatustutkimuksen edelläkivi-

Tulevaisuuden tutkimus- suuntien osalta suomalais- nen yrittäjyyskasvatus- tutkimus katsoo vahvasti eteenpäin.

jöinä. Tutkimusten tarkastelutasoina suomalaisessa yrittäjyyskasvatustutkimuksessa korostuvat mikro- ja meso-tasot (Lindhalm Thomassen ja muut, 2019).

Näkökulmien moninaisuus ja niiden kietoutuminen toisiinsa johtaa myös metodologisiin haasteisiin. Metodologisesti suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus näyttää nojaavan vahvasti kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen. Vastaava suuntaus on nähtävissä laajemminkin myös eurooppalaisessa yrittäjyyskasvatustutkimuksessa (Blenker ja muut, 2014).

Tulevaisuuden tutkimussuuntien osalta suomalainen yrittäjyyskasvatustutkimus katsoo vahvasti eteenpäin. Tunnistetut jatkotutkimusehdotukset pyrkivät syventämään ymmärrystä nykyisistä tutkimusteemoista, mutta samalla peräänkuulutetaan myös makrotason tarkasteluja sekä kriittisen tutkimuksen vahvistumista. Näiden ohella suomalaiset tutkijat ovat tunnistanee myös useita uusia tutkimusaiheita, jotka liittyvät yrittäjyyskasvatuksen tarkasteluja entistä vahvemmin muun muassa johtamiseen ja verkko-oppimiseen sekä uusiin monitieteisiin avauksiin.

Integroiva kirjallisuuskatsauksemme tuo lisäarvoa yrittäjyyskasvatuksen tutkimukseen kokoamalla kuvaa viimeisten viiden vuoden aikana julkaistusta suomalais-

ta yrittäjyyskasvatustutkimuksesta, tutkimusteemoista, metodologisista ratkaisuisista sekä tutkimusartikkeleissa esiin nostetuista jatkotutkimusehdotuksista. Toivottavaa on, että eri tieteenalojen tutkijat kiinnostuvat tarttumaan esitettyihin jatkotutkimustarpeisiin ja saavat tutkimuksensa näkyviin entistä vahvemmin myös kansainvälisissä kasvatustieteen julkaisuissa. Samalla on toivottavaa, että laaja-alaista yrittäjyysnäkökulmaa avaavat tutkimusartikkelit pääsevät entistä paremmin esille myös yrittäjyyden ja liiketalouden alan julkaisuissa.

Tutkimuksemme kohdentui vuosien 2015–2020 aikana julkaistuihin journal-artikkeleihin valikoiduissa tieteellisissä julkaisuissa. Onkin huomioitava, että vaikka kirjallisuuskatsauksemme toteutettiin integroivalla otteella systemaattisella tavalla, on mahdollista, että tarkastelun ulkopuolella olevissa tieteellisissä julkaisuissa on tänä ajanjaksona julkaistu suomalaisten yrittäjyyskasvatustutkijoiden artikkeleja. On myös huomioitava, että tämän katsauksen ulkopuolelle ovat jääneet erilaisissa kokoomateoksissa julkaistut artikkelit. Laajemmalle systemaattiselle kirjallisuuskatsaukselle on siis myös jatkossa tarvetta.

Teemanumeron sisältö

Tässä Ammattikasvatuksen aikakauskirjan teemanumerossa tarkastellaan yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjämäiseen oppimiseen liittyviä teemoja referee-pääkirjoituksen lisäksi neljän vertaisarvioidun artikkelin voimin.

Kirsi Peura ja Satu Aaltonen (2021) keskittyvät tutkimuksessaan *Navigating the challenges in the transfer between experiential and formal learning in entrepreneurship* opiskelijoiden aikaisemmin hanki-

tun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen, sekä opinnollistamiseen, ja tutkimaan, kuinka korkeakoulujen opettajat hyväksyvät, vastustavat ja neuvottelevat yrittäjyyteen liittyvän kokemuksellisen ja formaalin oppimisen välistä siirtoa. Tutkimuksessa todetaan, että mikäli korkeakoulut haluavat edistää AHOToinnin ja opinnollistamisen laajamittaisempaa käyttöä yrittäjyydessä, tulisi niiden ottaa yksittäiset opettajat mukaan laajempiin keskusteluihin yhteisen ymmärryksen muodostamiseksi.

Tiina Salmijärven, Pirkko Siklanderin, Essi Vuopalan ja Niina Impiön (2021) artikkeli *Yrittäjyyden edistäminen korkeakouluissa – yrittäjyyslinjausten sekä kahden korkeakoulun käytänteiden tarkastelua* rakentaa näkymiä yrittäjyyden edistämiseksi. Tutkimuksessaan he tarkastelevat laadullisen sisällönanalyysin avulla korkeakouluille 2015–2018 annettuja linjauksia, sekä niiden sisällöllisiä painotuksia analysoiden kahden korkeakoulun yrittäjyyttä edistäviä käytänteitä. He toteavat, että korkeakoulut hyötyisivät yrittäjyyden tavoitteiden selkeämmästä asettamisesta ja yrittäjyyttä edistävien toimien valinnasta sekä sen pohtimisesta, miten tukea korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyysprosessia ja yrittäjyystaitojen kehittämistä opintopolulla.

Tarja Römer-Paakkanen, Pirjo Saaranen ja Maija Suonpää (2021) nostavat esiin opiskelijoiden näkökulman yrittäjyyteen artikkelissaan *Aloittavien ammattikorkeakouluopiskelijoiden käsitykset yrittäjyydestä*. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten ammattikorkeakouluopintoja aloittavien opiskelijoiden tausta ja kokemus vaikuttavat heidän yrittäjyysosaamiseensa ja kiinnostukseensa yrittäjyyttä kohtaan sekä siihen, miten he aikovat hyödyntää osaamistaan opinnoissaan ja omassa mahdol-

lisessa yrittäjyydessään. Tutkimuksessa todetaan, että jos opiskelija tunnistaa omaa yrittäjyysosaamistaan, hän kokee lisääntyvää minäpystyvyyttä, joka puolestaan vaikuttaa hänen yrittäjyysaikomuksiinsa. He nostavat esille, että ongelmana kuitenkin on, että opiskelijat eivät useinkaan tunnista yrittäjyysosaamistaan.

Teemanumeron viimeisessä artikkelissa *MindBusiness-viitekehyksen yhteys yrittäjämäisen minäpystyvyyden muutoksiin korkeakouluopinnoissa – ”Kaikki haasteet ovat voitettavissa”* Pirkko Siklander, Jouni Hintikka ja Leena Eskola (2021) pohtivat, että vaikka korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyysasenteet ovat aiempia vuosia korkeammalla tasolla, vain harva heistä päätyy yrittäjäksi. Tähän haasteeseen vastatakseen he tarkastelevat tutkimuksessaan pedagogisen MindBusiness-viitekehyksen ja korkeakouluopiskelijoiden yrittäjämäisen minäpystyvyyden yhteyttä sen mukaan toteutetun opintokokonaisuuden aikana. Tutkimuksen tulosten perusteella he toteavat, että korkea-asteella on opetuksen suunnittelussa pedagogisen viitekehyksen kautta tärkeämpää kiinnittää huomio opiskelijan yrittäjämäisen minäpystyvyyden tukemiseen kuin yrityksen perustamisen käytännön toimenpiteisiin.

Lähteet

Arpiainen, R.-L. (2019). Tiimityötä, toimintaa ja tunteita - näkökulmia yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjämäisestä oppimisesta kokemuksellisen toimintaoppimisen viitekehyksessä. [Väitöskirja. Aalto University publication series. DOCTORAL DISSERTATIONS, 46/2019. Johtamisen laitos. Aalto-yliopisto].

Arpiainen, R.-L., & Kurczewska, A. (2017). Learning risk-taking and coping with uncertainty through experiential, team-based entrepreneurship education. *Industry and Higher Education*, 31(3), 143–155.

- Blenker, P., Dreisler, P., Faergemann, H. M., & Kjeldsen, J. (2006). Learning and teaching entrepreneurship: dilemmas, reflections and strategies. Teoksessa A. Fayolle, & H. Klandt (toim.), *International Entrepreneurship Education. Issues and Newness* (ss. 21–34). Edward Elgar.
- Blenker, P., Dreisler, P., Faergemann, H. M., & Kjeldsen, J. (2008). A framework for developing entrepreneurship education in a university context. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 5(1), 45–63.
- Blenker, P., Elmholdt, S. T., Frederiksen, S. H., Korsgaard, S., & Wagner, K. (2014). Methods in entrepreneurship education research: a review and integrative framework. *Education + Training*, 56(8/9), 697–715.
- Carrier, C. (2005). Pedagogical challenges in entrepreneurship education. Teoksessa P. Kyrö, & C. Carrier. (toim.), *The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context* (ss. 136–158). Entrepreneurship Education Series 2/2005, Hämeenlinna: University of Tampere, Research Centre for Vocational and Professional Education.
- Dainow, R. (1986). Training and Education of Entrepreneurs: The current state of the literature. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 3(4), 10–23.
- Dal, M., Elo, J., Leffler, E., Svedberg, G., & Westerberg, M. (2016). Research on pedagogical entrepreneurship – a literature review based on studies from Finland, Iceland and Sweden. *Educational Inquiry*, 7(2), 159–182.
- Elo, J. (2015). *Företagsamhet I skola och utbildning. Lärares tankar om förutsättningarna att nå målen I temaområdet Deltagande, demokrati och entreprenörskap.* [Väitöskirja. Åbo Akademis förlag. Åbo Akademi].
- Erkkilä, K. (2000). *Entrepreneurial Education. Mapping the debates in the United States, the United Kingdom and Finland.* Garland Publishing Inc.
- Fayolle, A. (2013). Personal views on the future of entrepreneurship education. *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(7–8), 692–701.
- Fayolle, A., & Klandt, H. (2006). Issues and newness in the field of entrepreneurship education: new lenses for new practical and academic questions. Teoksessa A. Fayolle, & H. Klandt (toim.), *International Entrepreneurship Education. Issues and Newness* (ss. 1–17). Edward Elgar.
- Gorman, G., Hanlon, D., & King, W. (1997). Some Research Perspectives on Entrepreneurship Education, Enterprise Education and Education for Small Business Management: A Ten-Year Literature Review. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 15(3), 56–77.
- Hannula, H. (2015). Yrittäjyyskasvatusta ammatillisen opettajankoulutuksen opetussuunnitelmassa. Tapaustutkimus HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. [Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2089. Tampereen yliopisto].
- Hannula, H. (2016). Ammatillisen opettajankoulutuksen yrittäjyyskasvatusta tutkimassa ja kehittämässä YVI-hankkeen avulla. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(4), 40–51.
- Harni, E. (2015). ”Opetta, mittaa, kehitä”: Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo hallinnallisena artefaktina. *Aikuiskasvatusta*, 35(2), 99–110.
- Heikkinen, J., & Isomöttönen, V. (2017). Perceived status and value: The student-customer relationship inflected by the inherent challenges of university-industry collaboration. *Industry and Higher Education*, 31(4), 215–226.
- Henry, C., & Lewis, K. (2018). A review of entrepreneurship education research. Exploring the contribution of the Education + Training special issues. *Education + Training*, 60(3), 263–286.
- Hietanen, L. (2015b). Entrepreneurial learning environments: supporting or hindering diverse learners? *Education + Training*, 57(5), 512–531.
- Hietanen, L. (2015a). Facilitating employees’ and students’ process towards nascent entrepreneurship. *Education + Training*, 57(8/9), 964–976.
- Hietanen, L., & Ruismäki, H. (2016). Awakening students’ entrepreneurial selves: case music in basic education. *Education + Training*, 58(7/8), 832–848.
- Hjorth, D. (2008). Nordic Entrepreneurship Research. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 32(2), 313–338.
- Hägg, G., & Kurczewska, A. (2016). Connecting the dots—A discussion on key concepts in contemporary entrepreneurship education. *Education + Training*, 58(7/8), 700–714.
- Ilonen, S. (2020). Entrepreneurial learning in entrepreneurship education in higher education. [Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis, Sarja – Ser. E Osa –Tom. 54, Oeconomica. Turun kauppariikiteakoulu].
- Ilonen, S., & Heinonen, J. (2018). Understanding affective learning outcomes in entrepreneurship education. *Industry and Higher Education*, 32(6), 391–404.
- Ilonen, S., Heinonen, J., & Stenholm, P. (2018). Identifying and understanding entrepreneurial decision-making logics in entrepreneurship education. *International journal of entrepreneurial behaviour and research*, 24(1), 59–80.
- Joensuu-Salo, S. (2020). Entrepreneurial inten-

tion, behavior and entrepreneurship education: A longitudinal approach. [Väitöskirja. Acta Wasaensia, 450. Johtamisen yksikkö. Vaasan yliopisto].

Joensuu-Salo, S., Varamäki, E., & Viljamaa, A. (2015). Beyond intentions – what makes a student start a firm? *Education + Training*, 57(8/9), 853–873.

Järvi, T. (2013). Yrittäjyyden oppiminen ammatillisella toisella asteella. [Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 109, Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto].

Keinänen, M.-M., & Kairisto-Mertanen, L. (2019). Researching learning environments and students' innovation competences. *Education + Training*, 61(1), 17–30.

Kolhinen, J. (2015). Yliopiston yrittäjämäisyyden sosiaalinen rakentuminen: case Aalto-yliopisto. [Väitöskirja. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 659. Lappeenrannan teknillinen yliopisto].

Korhonen, M., Komulainen, K., & Rätty, H. (2012). Opettajien tulkinnat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista diskursiivisena kamppailuna. *Kasvatus & Aika*, 6(1), 6–22.

Koskinen, S. (2015). Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa. Itsesäätelytaitojen kehittäminen ja tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan keinoin. Etnografinen tutkimus koulukotikokeilusta. [Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 2028. Tampereen yliopisto].

Kurczewska, A., Kyrö, P., Lagus, K., Kohonen, O., & Lindh-Knuutila, T. (2018). The interplay between cognitive, conative, and affective constructs along the entrepreneurial learning process. *Education + Training*, 60(7/8), 891–908.

Kyrö, P. (2001). Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. *Aikuiskasvatus*, 2/2001, 92–101.

Kyrö, P. (2005). Entrepreneurial learning in a cross-cultural context challenges previous learning paradigms. Teoksessa P. Kyrö, & C. Carrier (toim.), *The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context* (ss. 68–102). Entrepreneurship Education Series 2/2005, Hämeenlinna: University of Tampere, Research Centre for Vocational and Professional Education.

Kyrö, P. (2006). The Continental and Anglo-American approaches to entrepreneurship education – differences and bridges. Teoksessa A. Fayolle, & H. Klandt (toim.), *International Entrepreneurship Education. Issues and Newness* (ss. 93–111). Edward Elgar.

Kyrö, P. (2015). The conceptual contribution of education to research on entrepreneurship education.

Entrepreneurship & Regional Development, 27(9–10), 599–618.

Kyrö, P., Hägg, O., & Peltonen, K. (2013). Towards a conceptual understanding of entrepreneurial pedagogy. *Yrittäjyyskasvatuksen Aikakausi*, 1/2013, Yrittäjyyskasvatuksen Tutkimusseura ry, 21–44.

Kyrö, P., & Hytti, U. (2013). Heuristic meta-analysis on the contribution of the Finnish entrepreneurship education dissertation. *Yrittäjyyskasvatuksen Aikakausi*, 1/2013, Yrittäjyyskasvatuksen Tutkimusseura ry, 4–20.

Kyrö, P., Lehtonen, H., & Ristimäki, K. (2007). Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen, & K. Ristimäki (toim.), *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia* (ss. 12–31). Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna.

Käyhkö, L. (2015). 'Kivikengässä' - Opettajat yrittäjyyskasvatuksen kentällä. Tutkimus koulun ja paikallisyhteisönkumppanuudesta. [Väitöskirja. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitos. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 263]. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158077/kivikeng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laalo, H. (2020). Yrittäjyys akateemisena mentaaliteettina: Yrittäjämien normalisointi ja neuvottelu koulutuspoliittisessa kielenkäytössä ja yliopistokoulutuksen käytännössä. [Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja-Annales Universitatis Turkuensis. Sarja-Ser. C osa-Tom. 495. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku].

Laalo, H., & Jauhiainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoiminen yrittäjyysdiskurssissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 92–107.

Lahikainen, K., Kolhinen, J., Ruskovaara, E., & Pihkala, T. (2018a). Challenges to the development of an entrepreneurial university ecosystem: The case of a Finnish university campus. *Industry & higher Education*, 33(2), 96–107.

Lahikainen, K., Pihkala, T., & Ruskovaara, E. (2018b). European approaches to enterprise education. Teoksessa J. J. Turner, & G. Mulholland (toim.), *International Enterprise Education: Perspectives on Theory and Practice (1st ed.)* (ss. 1–22). Routledge.

Lindahl Thomassen, M., Williams Middleton, K., Ramsgaard, M. B., Neergaard, H., & Warren, L. (2019). Conceptualizing context in entrepreneurship education; a literature review. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 26(5), 863–886.

Mwasalwiba, W. E. (2010). Entrepreneurship education: a review of its objectives, teaching met-

- hods, and impact indicators. *Education + Training*, 52(1), 20–47.
- Nabi, G., Lián, F., Fayolle, A., Krueger, N., & Walmsley, A. (2017). The impact of entrepreneurship education in higher Education: A systematic review and research agenda. *Academy of Management Learning & Education*, 16(2), 277–299.
- Neerdaard, H., Gartner, W. B., Hytti, U., Politis, D., & Rae, D. (2020). Editorial. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 26(5), 817–828.
- Nieminen, L., & Hytti, U. (2016). Commitment to an entrepreneurship training programme for self-employed entrepreneurs, and learning from participation. *Education + Training*, 58(7/8), 715–732.
- Ødegård, I. K. R. (2010). Focusing entrepreneurship in education as a post-modern paradigm. Teoksessa J. Sjøvoll, & K. Skogen (toim.), *Creativity and Innovation: preconditions for entrepreneurial education* (ss. 143–154). Tapir Academic Press, Trondheim.
- Peltonen, K. (2014). Opettajien yrittäjyyskasvatustulmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat tekijät. [Väitöskirja 175/2014. Johtamisen laitos. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Aalto-yliopisto].
- Peltonen, K. (2015). How can teachers' entrepreneurial competences be developed? A collaborative learning perspective. *Education + Training*, 57(5), 492–511.
- Pihkala, T., Ruskovaara, E., Seikkula-Leino, J., & Pihkala, J. (2011). Yrittäjyyskasvatus monikerroksisena ilmiönä – Kohti yrittäjyyskasvatuksen ohjausjärjestelmää. Teoksessa J. Heinonen, U. Hytti, & A. Tiikkala (toim.), *Yrittäjämäinen oppiminen: Tavoitteita, toimintaa ja tuloksia* (ss. 20–35). Turun yliopisto.
- Pittaway, L., & Cope, J. (2007). Entrepreneurship Education. A systematic review of the evidence. *International Small Business Journal*, 25(5), 479–510.
- Pittaway, L., & Hannon, P. (2008). Institutional strategies for developing enterprise education: A review of some concepts and models. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15(1), 202–226.
- Remes, L. (2003). Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. [Väitöskirja. Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research 213, Jyväskylän yliopisto].
- Ruskovaara, E. (2014). Entrepreneurship education in basic and upper secondary education measurement and empirical evidence. [Väitöskirja. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 590. Lappeenranta University of Technology].
- Ruskovaara, E., Hämäläinen, M., & Pihkala, T. (2016). HEAD teachers managing entrepreneurship education – Empirical evidence from general education. *Teaching and Teacher Education*, 55, 155–164.
- Ruskovaara, E., Pihkala, T., Seikkula-Leino, J., & Järvinen, M. R. (2015). Broadening the resource base for entrepreneurship education through teachers' networking activities. *Teaching and Teacher Education*, 47, 62–70.
- Ruskovaara, E., Rytkölä, T., Seikkula-Leino, J., Ikävalko, M., & Mattila, J. (2011). Opettajien toteuttama yrittäjyyskasvatus ja reflektoinnin merkitys. Teoksessa J. Heinonen, U. Hytti, & A. Tiikkala (toim.), *Yrittäjämäinen oppiminen: tavoitteita, toimintaa ja tuloksia* (ss. 214–237). Turun yliopisto: Turun kauppakorkeakoulu & Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja, opetusjulkaisuja 62, Vaasa 2011. Saatavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf (19.2.2021)
- Saukkonen, J., Nukari, J., Ballard, S., & Levie, J. (2016). Start-up entrepreneurs and university students in a co-learning mode: Learning effects of a collaborative entrepreneurial coaching programme. *Industry and Higher Education*, 30(3), 224–238.
- Saurén, K. (2015). Miten yrittäjiä kasvatetaan? *Aikuiskasvatus*, 35(4), 286–291.
- Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E., & Hannula, H. (2015). How do Finnish teacher educators implement entrepreneurship education? *Education + Training*, 57(4), 392–404.
- Sommarström, K., Oikkonen, E., & Pihkala, T. (2020). Entrepreneurship education – paradoxes in school-company interaction. *Education + Training*, 62(7/8), 933–945.
- Stenlund, A. (2017). Yrittäjyyden tuottaminen. Tavoitteena kyvykkyys, jota kilpailu edellyttää, osaminen rakentaa ja itsenäisyys ilmentää. [Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 343. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto].
- Suonpää, M. (2013). Constructing an opportunity centred collaborative learning model through and for entrepreneurship. [Väitöskirja. Jyväskylän Studies in Business and Economics 120. Jyväskylän yliopisto].
- Svedberg, G. (2010). Pedagogical entrepreneurship in the formulation and realisation arena. Teoksessa J. Sjøvoll, & K. Skogen (toim.), *Creativity and Innovation: preconditions for entrepreneurial education* (ss. 121–129). Tapir Academic Press, Trondheim.
- Tiikkala, A. (2013). Yrittäjyyskasvatuksen arvo-

ja etsimässä. Design-tutkimus opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien kehittämisessä. [Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Annales Universitatis Turkuensis. Sarja–Ser. C osa–Tom. 368. Scripta Lingua Fennica Edita. Turun yliopisto].

Torraco, R. J. (2005). Writing integrative literature reviews: Guidelines and examples. *Human Resource Development Review*, 4(3), 356–367.

Varamäki, E., Joensuu, S., & Viljamaa, A. (2016). Starting up a firm or not: Differences in the antecedents of entrepreneurial intentions. *Industry and Higher Education*, 30(3), 239–249.

Vuorio, A. M., Puumalainen, K., & Fellnhofer, K. (2018). Drivers of entrepreneurial intentions in sustainable entrepreneurship. *International journal of entrepreneurial behaviour and research*, 24(2), 359–381.

Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo. Saatavilla: <https://developmentcentre.lut.fi/muut/mittaristo/>